

Kütüphanelerde Bilgisayar Kullanımı: Veri Tabanlarına Bilgi Depolama ve Erişimde Dikkat Edilecek Temel Noktalar

Usage Computer in Libraries:
Basic Points to Concern in Information Storage
and Access for Database

Sacit Arslantekin*

Öz

Bilgi erişim depolamada başlamaktadır. Bu nedenle bilgisayara dayalı sistemlerde depolama teknik ve yaklaşımlarını bilmek, erişim işlemini kolaylaştıracak; elde edilen sonuçların daha verimli olmasını sağlayacaktır. Bilgisayar teknolojisi ile birlikte erişim sistemlerinde de bazı değişiklikler gerçekleşmiş, erişimde kolaylık sağlayan bazı operatörler ve yardımcılar geliştirilmiştir.

Abstract

Information retrieval starts with storage and wherefore, knowledge of storage techniques and approaches in systems based on computers will facilitate retrieval procedure and secure the obtained results to be more productive. With computer technology, some certain improvements have been realised in retrieval systems and some operators and facility tools have also been developed to easy retrieval procedure

Kütüphane işlem ve hizmetlerinde bilgisayar kullanımı gerçek anlamda 1960'lı yıllardan sonraya rastlar (Salmon, 1975:339). 1940'lı yıllarda kullanılan delikli kart uygulamaları hariç tutulursa, bilgisayar kullanımının 1960'lı yıllardan sonraya rastlama nedenlerinden biri, bilgisayarların bu dönem içinde büyük gelişme göstermesidir (Akbulut, 1985:157). Bu zamana kadar metin türü veriler bilgisayarlarda doğrudan işlenemezken, bu yıllar-

* Yrd. Doç. Dr. Sacit Arslantekin Ankara Üniversitesi D.T.C.F. Kütüphanecilik Bölümü Öğretim Üyesidir.

dan sonraki gelişmeler, bilgisayarların metin türü verileri de işleyebilmesine olanak sağlamış; bu da bilgisayarların matematik, istatistik, muhasebe vb. alanlar dışında da kullanılabilirliğini ortaya koymuştur.

1960'lı yıllarda kütüphanelerde bilgisayar kullanımına ilişkin birçok çalışma yapılmış ve bu çalışmalar ilgili kurum ya da kuruluşlar tarafından çeşitli dokümanlar halinde yayınlanmıştır. Bu dokümanlara ilişkin ayrıntılı bilgi Lucy A. Tedd'in yazdığı "Bilgisayara dayalı kütüphane sistemleri: Son 21 yılın gözden geçirilmesi" adlı makalede yer almıştır (Tedd, 1988:117-139).

Bilgi erişim ve veri tabanı açısından bakıldığında ise, "Index Medicus" 1964 yılında ilk kez bilgisayar çıktısı olarak basılmış; böylelikle ilk kez bilgisayara dayalı olarak bibliyografik bir kaynağın hazırlanması ve buna ilişkin bir veri tabanı oluşturma işi gerçekleştirilmiştir (Rowley and Turner, 1978:266).

Kütüphane otomasyonu çalışmalarında, 1970'li yılların başında, iki önemli gelişme yaşanmıştır. Bunlardan ilki OCLC, diğeri ise teknolojideki büyük atılım olarak gösterilen, düşük maliyetli ve birçok işi aynı anda yapabilme kapasitesine sahip mikrobilgisayarların geliştirilmesidir. Bunlara ek olarak, depolanmış bilgiye hızlı erişim araçlarının çevrimiçi işlemleri desteklemesi de önemli bir gelişme olarak gösterilmektedir (Barrentine, 1991:24-25).

1965 yılında başlatılan MARC projesi de, bilgisayarların kütüphane işlemlerinde etkin bir biçimde kullanılması çalışmalarından en önemlisidir (Sefercioğlu, 1977:123-126). Bu proje ile kütüphanelerde oluşturulacak veri tabanlarına ilişkin pek çok önemli ayrıntı uluslararası nitelik kazanmıştır.

Kütüphanelerde bilgisayar kullanımı önceleri münferit olarak, ödünç verme, kataloglama ve sağlama işlemlerinde kendini göstermiştir. Daha sonra yine benzer işlemlerin bilgisayara dayalı olarak gerçekleştirilmesinde büyük adımlar atılmış ve bu işlemler ağlar aracılığı ile sağlanmaya başlamıştır.

Günümüzde ağlar arasındaki iletişimin daha kolay sağlanması için oluşturulan protokollerle, kütüphanelerin bu ağlardan çeşitli amaçlarla yararlanmaları hem daha rahatlamış, hem de ucuzlamıştır.

Bilgisayarların kütüphanelerde kullanıldığı alanlar:

Teknolojide görülen gelişmeler, bilgisayarların tüm kütüphane işlem ve hizmetlerinde kullanılabilme olanağını ortaya koymuştur. Zamanla boyut olarak küçülen, işlem hızı ve kapasite olarak büyüyen bilgisayarların kütüphanelerde kullanıldığı alanları şöyle sıralayabiliriz:

1. Bilgi ve/veya belgenin kütüphanede var olup olmadığını izleme,
2. İstenen belgelerin toplanması,
3. Sipariş (abone ve/veya satın alma) kütüklerinin oluşturulması, siparişlerin izlenmesi,
4. Belgelerin bibliyografik ve içerik tanımları: Kataloqlama/sınıflandırma, dizinleme, özet çıkartma, katalog kayıtlarının hazırlanması, çoğaltılması,
5. Kütüphane materyalinin fiziksel olarak kullanıma hazırlanması,
6. Ödünç verme işlemlerinin yürütülmesi,
7. Materyalin fotokopisinin veya kopyasının istenmesi ve sağlanması,
8. Materyalin saklanması ve korunması,
9. Her türlü yönetimle ilgili işlemler,
10. Bilgi erişim,
11. Hangi kütüphanede hangi kaynağın (kitap, dergi, makale, tez, rapor, patent vb.) bulunduğunu belirleyen toplu katalogların oluşturulması (Türkiye'de, 1984:6).

Bilgisayarlar kütüphanelerde bu kadar çok amaçlı kullanılırken, bu kullanımın beraberinde getirdiği bazı sorunlar da bulunmaktadır. Bu sorunlar, donanım, iletişim, personel, kullanıcı, bütçe, yönetim ve bina, derme ve benzerleri olarak sıralanabilir (Tuncer, 1986:9-14.)

Verilerin depolanmasında veri tabanının önemi:

Yapılan çalışmaların amacı, verilerin bilgisayarda depolanması ve bu verilere yine bilgisayar aracılığı ile erişilebilmesi, bunun için de bilgisayar ortamında bir veri tabanı (database) oluşturma işleminin gerçekleştirilmesidir. Bir veri tabanı aynı türdeki kayıtların (record) birleşmesinden oluşacaktır. Bu kayıtlar da, bibliyografik nitelme ve dolayısıyla erişimde son derece önemli olan veri alanlarından (field) oluşacaklardır. Kayıtlardaki bu alanlar sayesinde, aynı türdeki veriler aynı alan içinde yer alacağından, depolamada ve erişimde (veri tabanı bünyesinde) standartlaşma ve hız sağlanacaktır. Alanlar tüm benzer kayıtlarda ortak olan noktalardır. Her kayıttaki bu alanlara veri girilmesi zorunlu olmamakla birlikte, tüm kayıtlarda bu alanların yapısı aynı olmalıdır. (Rowley, 1988:1-4)

Özetle söylemek gerekirse bir veri tabanı, veri alanlarından oluşur. Bu alanlar genelde erişim için temel oluşturan verileri içerirler. Bazı alanlar ise kaydın ekranda ya da çıktıda gösterimi sırasında bütünlük oluşturmak için kullanılır. Sözü edilen bu alanlar arasında yazar adı, eser adı, makaleler için dergi adı, yayın yeri, yayınevi, yayın yılı, ISBN, ISSN, tanıtıcılar ya da konu

başlıkları, sınıflama numarası, öz alanı vb. sayılabilir. Bunlar yanında yazarın çalıştığı ya da bulunduğu yere ait adres bilgileri, referans sayısı, eserin kopya sayısı, ödünç verilip verilemeyeceğine ilişkin verilerin girildiği alanlar da bir veri tabanında yer alabilir. Yukarıda belirtilen alanlardan örnek verecek olursak, yazar adı alanı kayda erişim için kullanılabilir bir alan, eserin kopya sayısı ya da ödünç verilip verilemeyeceğine ilişkin bilginin yer aldığı alan ise kaydın görüntüsünde bütünlük oluşturan ve doğrudan erişim ucu olarak kullanılmayacak alanlardır. (Cooper, 1996:329).

Bir kayıttaki bulunan alanların saptanmasında dikkat edilecek noktalardan biri, alan uzunluğudur. Bu uzunluk belirlenirken bu alana girilecek veriler dikkate alınır. Alan uzunluğu, genellikle, bu alana girilebilecek en uzun veri esas alınarak belirlenir. Alan uzunlukları sabit ve değişebilir olarak ikiye ayrılır. Bunlardan değişebilir uzunluktaki alanlar (yazar adı, eser adı vb.) girilecek veri uzunluğunun değişebilir uzunlukta olmasıyla benzerdir. Buna karşılık, sabit uzunluktaki alanlara (eserin rafta bulunup bulunmadığına ilişkin alan, eserin türü vb.) girilecek verilerin uzunluğu da sabittir. Bu alanlara girilecek veri tek tip olmayıp, bir veya birkaç kelimeden oluşabilir. Bu noktada girilebilecek verilerin neler olduğu önceden saptanabilir nitelikte ise, bu verilerin yerine, onları ifade eden kodlar da kullanılabilir. Örneğin eserin rafta olduğunu "0", kullanıcıda olduğunu "1" ile ifade edebiliriz. Bu şekildeki bir kullanım, veri girişinde zamandan tasarruf ve standartlaşma yanında, bellekte yer kaybını da önleyecektir. Kullanılacak uygulama programı sayesinde, ekran ya da kağıt üzerindeki gösterimde, kullanılan kod yerine, o kodun ifade ettiği terim yansıtılabilir. (Rowley, 1988:4).

Oluşturulan bir kayıt alanlara, gerekirse alt alanlara kolay erişimi sağlamak amacıyla da özel ayrıntı alanlarına ayrılabilir. Bu tarzda alanlara ayrılmış standart kayıt biçimleri bulunmaktadır. Standart bir biçim, farklı veri tabanları arasındaki veri değişimini gerçekleştirmede temel koşuldur. Böylelikle, bir başka veri tabanından alınan verilerin hangi alanlara ait olduğu, bilgisayar tarafından kolayca anlaşılabilir. Ancak standart bir biçim her zaman özel gereksinimleri karşılamayabilir. Bu nedenle gereksinimlerin ne olduğu, standart bir biçim kabul edilmeden önce, gerekli analiz yapılarak belirlenmelidir. Bu tür gereksinimler sonucu yerel, ulusal ve uluslararası olmak üzere pek çok standart biçim ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında en bilineni MARC (Machine Readable Cataloguing) biçimidir. (Rowley, 1988:7)

MARC konusundaki çalışmalar uzun yıllardan beri süregelmektedir. Yapılan çalışmalar sonucunda MARC biçimi geliştirilerek, MARC I ve MARC II olmak üzere iki sürüm ortaya çıkmış; ayrıca birçok ülke, kendi ulusal gereksinimleri doğrultusunda, kendi MARC biçimlerini oluşturmuşlardır. Bu çalışmalar MARC II biçimine temellendirilmiştir. Ülkelerin kendi gereksi-

nimleri doğrultusunda oluşturdukları MARC biçimlerinden en bilinen ve yaygın kullanılanları USMARC ve UKMARC'tır. Ülkelerin farklı yapıda veri giriş biçimi kullanmaları, veri değişiminde güçlük yaratmış, zaman içerisinde uluslararası nitelikteki UNIMARC biçimi geliştirilmiştir. (Baydur, 1982:39-40)

Bütün bunların temellendirildiği MARC II biçimi üç bölümden oluşmaktadır. Bunlar;

1. Yapı (Structure): Bu kısım, üzerine veri kaydedilecek fiziksel ortamdır.
2. İçerik belirleyiciler (Content designators): Bir alana girilecek verinin ne olduğunu gösteren belirteç olarak tanımladığımız, kimlikteki en küçük bilgi ünitesini tanımlayan ön ek, gösterge ve alt alan kodlarıdır.
3. İçerik (Content): Kimlikteki verinin tümünü belirtir (Akbulut, 1982:83).

1973 yılında ISO-2709 numarası ile uluslararası standart olarak kabul edilen MARC II, Türk Standartları Enstitüsünce Türkçe'ye çevrilmiş ve TS-2733 standart numarası ile yayımlanmıştır (Türk... 1983:132).

Ülkemizde de TÜRKMARÇ oluşturmanın gerekliliği üzerinde tartışılmış, çeşitli yazılar yazılmış ve sempozyumlar düzenlenmiştir. Bu konuda yapılan çalışmalardan biri "Kütüphane-Enformasyon-Arşiv Alanında Yeni Teknolojiler ve TÜRKMARÇ Sempozyumu"dur. Bu sempozyumda tartışmalar kesin bir sonuca ulaşmamış; sempozyum, katılanlar arasında bilgi alış verişinden öteye gidememiştir (Kütüphane... 1991)

Veri tabanlarında Bilgi Erişim:

Kütüphanelerde standart bir yapıda oluşturulan veri tabanları, daha önce de belirtildiği gibi veri alanlarından oluşmaktadır. Erişim amacıyla kullanılan temel alanlar, genellikle değişken uzunluktaki alanlardır. Bu alanlar bibliyografik verinin kullanıcı tarafından önemli görülen ve taramada esas alınan alanlardır.

Bilgisayarla tarama işlemi, bir veya birden fazla veri tabanından, bunlara bağlı bir mikrobilgisayar ya da terminal aracılığıyla, kullanıcı ya da enformasyon uzmanı tarafından gerçekleştirilir. Bu işlem şöyle bir sıra izler:

1. Kullanıcı gereksinimi (eğer tarama bir enformasyon uzmanı tarafından yapılacaksa, bu gereksinimin uzman kişiye aktarılması)
2. Taramanın ilk adımı olan gereksinimin kavramlara, terimlere veya kelimelere dönüştürülmesi; konu sınırlamalarının yapılması,
3. Gerekiyorsa veri tabanı ya da veri tabanlarının seçimi,

4. Seçilen veri tabanı doğrultusunda dizinleme dillerinin hangisinin kullanıldığı saptanması ve bu doğrultuda terimlerin doğrulanması,
5. Veri tabanında kullanılan özel yardımcılar aracılığı ile terimlerin bilgisayara verilmesi, gerekiyorsa terimler arasında bağlantı kurulması,
6. Tarama işleminin yapılması,
7. Tarama sonuçlarının ekranda gösterilmesi ya da kağıt veya başka bir elektronik ortama aktarılması (Deschatelets, 1986:127).

Bilgisayara dayalı olarak yapılan tarama, basılı bibliyografik kaynaklardan elle yapılan taramaya göre bazı avantajlara sahiptir. Bu avantajların başında da hız gelir. Güncel bilginin önemi ve araştırmacının zaman kaybı, taramadaki hızı da önemli hale getirmektedir. Taramayı yapacak uzmanın zamanını da göz ardı etmemek gerekir.

İkinci bir avantaj olarak, bilgisayara dayalı taramada bilgiye erişimin daha esnek bir yapıya sahip olması gösterilebilir. Bu tür taramalarda bilgiye, basılı bibliyografik kaynaklarda ve kart kataloglarda olduğu gibi sınırlı noktalardan değil (genellikle yazar adı, eser adı ve konu), bir kaydın içerdiği birçok noktadan (yayın yeri, yayın tarihi, özde veya başka alanlarda kullanılan anahtar kelimeler, dil vb.) erişim sağlanabilir. Bu durum da, bilgisayara dayalı taramalarda terimler arası ilişkilendirmenin çok boyutlu olarak gerçekleştirilebildiğini, basılı kaynaklarda aynı derecede ilişki kurulmasının oldukça güç olduğunu gündeme getirmektedir.

Bilgisayara dayalı bir veri tabanından yapılacak taramanın bir başka yararı da güncelliktir. Bilgisayara dayalı veri tabanları, genellikle aylık, haftalık ve hatta günlük olarak güncelleştirilirler. Bu da basılı bibliyografik kaynaklara oranla, bilgisayara dayalı taramanın çok daha güncel sonuçlara ulaşacağı gerçeğini ortaya koymaktadır.

Bilgisayarla bilgi erişimde temel bir sorun olarak ise, karşımıza tarama stratejisinin iyi saptanmaması çıkmaktadır. Bu durumda tarama sonucu da sağlıklı olmayacaktır. Bu sorunu ortadan kaldırmak için standart tarama stratejileri geliştirilmiş ve bazı noktaların dikkate alınması öngörülmüştür. Bu temel noktalara yazımızın devamında değinilecektir.

Bilgisayarla bilgi erişimin bir başka eksik yönü olarak da, veri tabanlarının 1970'lerden sonra oluşturulmaya başlanması gösterilebilir. Bu durumda daha önceki yıllara ait geriye dönük bilgi istemleri basılı kaynaklardan sağlanabilecektir. Oluşturulmuş veri tabanları bu eksikliği gidermek amacıyla, zaman ve personel durumları olanak verdikçe, geriye dönük kaynaklarını da bilgisayara aktarma çabasıdadırlar.

Veri tabanında yer alan verilerin dizinlenmesinde kullanılan sisteme ilişkin sorunlar, buradan yapılacak taramaya da aynı şekilde yansımaya olacaktır. Dizinleme dilinin doğal ya da kontrollü olması, taramada kullanılacak terimlerin seçimi üzerinde büyük rol oynayacaktır.

Bütün bu noktalar açısından bakıldığında, ister basılı isterse elektronik ortamda olsun, bir bibliyografik kaynağın ne kadar nitelikli olduğu, tarama sonunda elde ettiğimiz dokümanların konumuzla ilgi derecesiyle değerlendirilir. Bu nedenle taramayı büyük bir titizlik ve dikkatle, önceden belirlenmiş bir sistem doğrultusunda gerçekleştirmek gerekir. Bu noktada hatırdan çıkartılmaması gereken husus **“erişimin depolamada başladığı”** gerçeğidir.

Bilgisayarla tarama sırasında dikkat edilecek temel noktalar:

Genel olarak, bir tarama için atılacak ilk adım, tarama yapılacak konunun ve bu konuya ait sınırların iyi ve kesin olarak belirlenmesidir. Tarama sonuçlarının hangi amaçla kullanılacağı, ayrıntı derecesi ve konuyu ifade eden terimlerin saptanması bu aşamada gerçekleştirilir.

Dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta, tarama için saptanan terimlerin bibliyografik kaydın hangi alan ya da alanlarından aranacağıdır. Kuşkusuz depolama sırasında kullanılan her alanın, o alana girilecek verinin ne olduğunu gösteren, bir belirteci (field name) olmalıdır. Bu belirteç bir kelime, kısaltma ya da kod olabilir. Bu belirteçler ya da bunlara ait kısaltmalar kullanılarak yapılacak aramalar, tarama sonucunu daha verimli kılacaktır. Eğer terim yazar adı, eser adı veya konu gibi tek bir alandan aranacaksa, tarama kolaylıkla gerçekleştirilebilir. Ancak konu birden fazla ise, ya da terim birden fazla alan içinde aranacaksa, bu noktada terimler arasında bir kombinasyon kurma gereği ortaya çıkar. Bu durumda literatürde ve uygulamalarda bazı farklı yöntemlerle karşılaşılsa bile (Barker, 1995:71-79), genelde kullanım gören İngiliz matematikçi George Boole (1815-1864) tarafından geliştirilen “Boole Mantığı”dır. Boole veriler arasında VE (AND) ile VEYA (OR) (Rowley, 1988:111-117) ilişkisini kurmuş; daha sonra bunlara DEĞİL (NOT) eklenmiştir. Bu ilişki operatörleri kısaca şu şekilde açıklanabilir:

1. VE (AND) İlişkisi: VE operatörü arasında bulunduğu iki ifadenin birden aynı dokümanda bulunmasını şart koşar. Yani $A \text{ VE } B$ ($A \text{ AND } B$) taramasında elde edilen dokümanların hepsinde A ifadesi ve B ifadesi birlikte yer almalıdır.
2. VEYA (OR) İlişkisi: VEYA operatörü arasında bulunduğu iki ifadeden yalnızca birinin dokümanlarda bulunmasının yeterli olduğunu belirtir. Yani $A \text{ VEYA } B$ ($A \text{ OR } B$) taramasında elde edilen dokümanların hepsinde ya A ifadesi, ya B ifadesi, ya da hem A hem B ifadeleri birlikte bulunacaktır.

3. DEĞİL (NOT) İlişkisi: DEĞİL operatörü arasında bulunduğu iki ifadenin ikincisinin taramayla ilgisi olmadığını, dokümanlarda birinci ifadenin bulunmasının yeterli olmayıp; eğer bunlar arasında ikinci ifadenin işlendiği dokümanlar varsa, bu her iki ifadenin birlikte geçtiği dokümanların istenmediğini belirtir. Yani A DEĞİL B (A NOT B) taramasında elde edilen dokümanlarda A konusu mutlaka bulunacak, buna karşılık B konusu muhakkak bulunmayacaktır. Bir başka deyişle, A konusu taranacak, elde edilen sonuçtan içinde B konusu geçen dokümanlar çıkarılacaktır.

Özetle Boole mantığı iki veya daha fazla konunun, ilişki işlemcileri aralığıyla, bir arada taranması sırasında kullanılır. Bu mantık sayesinde terimler arasında çok boyutlu ilişkilendirme gerçekleştirilebilir. Böylelikle ilk aşamada gerçekleştirilen konunun tam olarak belirlenmesi işlemi bilgisayara aktarılmış olur. Bu yolla taramanın sınırları en kesin çizgileriyle belirlenebilir.

Taramada ifadenin hangi alan ya da alanlardan aranacağını belirlenmesi, üzerinde önemle durulması gereken bir noktadır. Örneğin; A terimi bir konuyu ifade ediyorsa, terimi bütün alanlar yerine konu belirteçleri alanından ya da kullanılan dizinleme dili olarak veriyorsa (ya da istenirse) eser adı alanından (varsa öz'den) aramak daha yerinde olacaktır. Örneği LISA'nın CD-ROM'a aktarılmış veri tabanından somutlaştıracak olursak; "Kütüphanecilik Eğitimi" (Education for Librarianship) konusunu taramak istediğimizde, konuyu TI (Title) eser adı alanından ve DE (Descriptors) tanıtaçlar alanından aramamız gereklidir. Buna AB (Abstract) öz alanı da eklenebilir. Eğer konuyu böyle bir alan sınırlaması yapmaksızın tarayacak olursak, tüm alanlar tarama kapsamına girecek; bünyesindeki alanlardan herhangi birinde "Kütüphanecilik Eğitimi" geçen bütün dokümanlar tarama sonucunda karşımıza gelecektir. Muhtemelen hiç gerekmediği halde, Journal of Education for Librarianship isimli dergide çıkmış makalelerin hepsi, SO (Source) kaynak alanında "Education for Librarianship" ibaresi geçtiği için, tarama sonucunda yer alacaktır.

Bunun dışında kullanılan, uygulama programına göre değişen, özel yardımcılar da bunlara eklenebilir. Yardımcı olarak ">", "<" ve "=" sembolleri ya da tarama sırasında kullanılan iki terimin metin içinde birbirine kelime olarak yakınlığını gösteren NEAR vb. yakınlık operatörü kullanılabilir. Bu operatörler sayesinde, örneğin yayın tarihi belli bir yıldan büyük, küçük ya da o tarihe eşit olan yayınlar elde edilebilir. Örnek demirbaş numarası için de gerçekleştirilebilir. Bu türdeki operatörler, aynı metin içinde yer alan ifadeleri, birbirlerine yakınlık derecesiyle taramaya olanak veren araçlardır (Cooper, 1996:334).

Kullanıcı tarama teriminin tümünü sorgulama alanına girmek yerine, kısaltma kullanarak (truncation) bir bölümünü girebilir. Bu durumda bilgisayar, eğer birebir karşılaştırma yaparak sadece girilen terimi arıyorsa (exact search) bulduğu kayıt sayısında da, tarama terimlerinin tümünü girmesine oranla, büyük bir farklılık ortaya çıkacaktır. (Cooper, 1996: 331-332) Böylesi durumlarda kullanılacak bir başka yardımcı da, çeşitli veri tabanlarında “*”, “?”, “\$” gibi sembollerle ifade edilen ve yazılan kelimenin kök olduğunun kabul edildiğini belirten işlemcilerdir. (Deschatelets 1986:129) Bazı veri tabanları için oluşturulmuş yazılımlar, bu tür sembolleri kullanmaksızın yazılan her kelimeyi (tamlama değilse) kök olarak kabul eder. Sözü edilen sembollerin kullanılması yoluyla ya da semboller kullanılmaksızın yazılan her ifadeyi kök olarak kabul edilmesiyle gerçekleştirilen taramalara kesik terim (truncated term) taraması adı verilir. Bu işleme örnek verecek olursak, yazılan terimi kelime kökü olarak kabul etmeyen bir veri tabanında Türkiye konusunda tarama yapmak isteyen bir kullanıcı, tarama ekranına yalnızca Türkiye yazarsa, taradığı alanda bu kelimenin geçtiği dokümanları elde edecektir. Çünkü bilgisayar birebir karşılaştırma sonucunda sadece Türkiye kelimesinin yalın olarak geçtiği kayıtlara ulaşacaktır. Bununla birlikte tarama ile ilgili olmasına rağmen, yalın halde bulunmayan örneğin, “-nin” eki alan “Türkiye’nin Jeopolitik Durumu” konulu bir esere ulaşamayacaktır. Yapılması gereken, yukarıda belirtilen sembol veya onlara benzer başka bir sembol yardımıyla taramayı gerçekleştirmektir. Yani, tarama sonucunda, içinde yalın ya da ek almış olarak bulunan, Türkiye kelimesi geçtiği bütün kayıtlara ulaşmak isteniyorsa, Türkiye* yazması gerekecektir. Ancak hemen eklenmesi gereken nokta bu sembollerin kullanımının, tarama programının özelliği ile ortadan kaldırılabilir olduğudur.

Yine bilgisayar taraması sırasında girilen terimlerin büyük ya da küçük harf olarak algılanması, karşılaşılabilecek bir diğer sorundur. Genellikle bilgisayar uygulama yazılımları bu sorunu kendiliğinden çözmektedir (Cooper, 1996: 332) Ancak, bunun denenmesi ve daha sonra taramanın gerçekleştirilmesi yerinde olacaktır.

Sonuç olarak denilebilir ki, sistem kullanıcıları dizinleri ve kataloğu bilgiyi bulmada araç olarak görmektedir. Veri tabanlarında yer alan depolanmış kayıtlara erişimi, kütüphane çalışanı ile kullanıcısının birlikte oluşturacakları tarama stratejisi ve sorgulama dili ile sağlanmaktadır. Taramanın sağlıklı yapılabilmesi için, konu, veri depolama sistem ve teknikleri göz önüne alınarak saptanmalı ve ayrıntılanmalı; tarama sırasında da kesik terim, yakınlık yardımcıları ve Boole işlemcileri kullanılmalıdır. Yukarıda belirtilen noktalara dikkat edilerek yapılacak tarama sonuçlarında, bilgi erişimde isabet oranları da yükselecektir.

Kaynakça

- Akbulut, Mustafa. (1985). "Bilgisayarlar ve kütüphanelerde kullanıldığı alanlar", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 34(4): 155-164.
- Akbulut, Mustafa. (1982). *Teknolojik Gelişmelerin Kütüphanelere Etkisi ve Kütüphanelerde Bibliyografik Denetim*. Yayınlanmamış Doçentlik Tezi. Ankara: A.Ü.Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi.
- Barker. (1995). "Non-Boolean searching on commercial online systems: optimising use of Dialog TARGET and ESA/IRS QUESTQUORUM" Online information 19th international proceedings. 5-7 December 1995 içinde London: Learned Information Europe Ltd. (71-79),
- Barrentine, James. (1991) "Library automation software," *Automation services for libraries*. Annadale N.J.: Vendor Relation Press, 24-32.
- Baydur, Gülbün. (1982) *Evrensel Bibliyografik Denetim (UBC) ve Türkiye Bibliyografyası*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Cooper, Michael D. (1996). *Design of library automation systems: file structures, data structures, and tools*. New York: Wiley Computer Publishing.
- Deschatelets, Gilles. (1986). "The Three Languages Theory in Information Retrieval", *International Classification* 13: 126-132.
- Kütüphane-Enformasyon-Arşiv Alanında Yeni Teknolojiler ve TÜRKARC Sempozyumu. Bildiri Metinleri 1-4 Ekim 1991*. (1991). Haz. Hasan Keseroğlu. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Sahnon, Stephen, R. (1975). "Library Automation", *Encyclopedia of Library and Information Science*. 14. c. 338-445.
- Rowley, J. E. *Abstracting and Indexing*. (1988). 2nd ed. London: Clive Bingley.
- Rowley, J. E. and D. Turner. (1978). *The Dissemination of Information*. London: Andre Deutsch Limited.
- Sefercioglu, Necmeddin. (1978). "Kataloglamada Milletlerarası Gelişmeler", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 26 (3): 121-134.
- Tedd, Lucy A. (1988). "Bilgisayara Dayalı Kütüphane Sistemleri: Son 21 Yılın Gözden Geçirilmesi", Çeviren Yaşar Tonta. *Türk Kütüphaneciliği* 2 (3): 117-139.
- Tuncer, Nilüfer. (1986). "Kütüphanelerde Bilgisayar Kullanımının Getirdiği Sorunlar", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni* 35 (2): 7-15.
- Türk Standartları Kataloğu 1983*. (1983). Ankara: Türk Standartları Enstitüsü.
- Türkiye'de Kütüphanecilik Alanında Bilgisayar Uygulamaları I.Sempozyumu. 7-9 Mayıs 1984. Sonuç Raporu*. (1984). İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Kütüphanecilik Bölümü.